

ACARA'DAN SÜRGÜN EDİLEN HEMŞİNLİLER

Ükü ÖNAL

Süleyman Karabrahimoğlu ve eşi Fadime Hanım.

Hemşinliler denince aklıma Bilbilan Yaylası'na giderken koyun sürüleriy-le yolları kapatan insanlar aklıma gelir. Daha sonra görev yaptığım Fındıklı'da Hemşinli komşularım ve arkadaşlarım oldu. O sırada Hemşin köylerini ziyaret ettim ve bazı derlemeler de yaptım. Fındıklılı eski milletvekili Şadi Pehlivanoğlu, “*Oynadığımız halk oyunları da Hemşinlilerindir.*” demişti.

Biz, 1944'te Stalin'in yalnız Ahıska Türklerini sürdüğünü zannediyorduk. Hâlbuki o fırtınadan Batum yakınlarında yaşayan Hemşinliler de payını almıştı! Onların Orta Asya'da sürgünde yaşadıklarını kimse bilmiyordu; yalnız Yunus Zeyrek yazıyordu. Herhalde bu konuyu kimse yazmadı. Böyle olunca el âlem Hemşinlilerin kökenleri hakkında birtakım uydurma tezler öne sürmeye başladılar.

Kırgızistan'dan gelip Ardanuç'un Yolüstü köyünde hayat mücadelesi veren, kulakları çok az duyan Süleyman Karabrahimoğlu'nu tesadüfen öğrendim. Ben sordum, o cevapladı:

- Sülâlenizin adı nedir?
- Karabrahimoğlu.
- Nerede dünyaya geldin?
- Acara'da, Barum yakınındaki Gönye'de.
- Milliyetin nedir?
- Türkoğlu Türk'üm. Hemşin Türküyüm.
- O zaman sizin sülâlenin hepsi mi sürüldü?
- Evet, biz yüz kırk haneydik. Bizi ve bütün Hemşinlileri sürdüler.
- Sürgün edilirken kaç yaşındaydınız?
- Dokuz yaşındaydım.
- Gönye'de sizden başka kimler yaşıyordu?
- Laz, Acar, Hemşin...
- Stalin Gönye'den kimleri sürdü?
- Kürtlerle Hemşinlileri sürdü. Yani Türk olanları sürdü. Batum civarından 72 tren dolusu insan sürüldü. Sibirya'ya buzdun tünellerle gittik. Millet soğuktan donarak öldü. Biz dört gün dört gece horon oynadık, hareket ettik, ısındık, donmadık. Ayakta

birbirimize yapışık şekilde gittik, deste gibiydik. Boğulup ölenler olunca kalanlar biraz rahatladı. Ayağımızın altında eşyalarımız vardı. Ayakta üst üste gittik. Şu anda Gönnye’de kimsemiz yok.

- Sizi trene nerede bindirdiler? O sırada neler yaşandı?

- Batum’dan gece vakti bindik. O baştan bu baştan bayrak astılar ki kendi istekleriyle gidiyorlar diye! Bizi vagonlara doldurup hapsedtiler. Sürgün olurken altınlarımızı bir yere saklamıştık. Rus askeri bulmuş, almıştı. Altınlarımızı getirip trende belime sardı. Çoğunluk acından öldü bunun içinde. Bizim paramız vardı, biraz rahatlık. Bizim aileden kimse ölmedi, asker bize yardım etti. Gönnye’den bizi Lazlar sürdürdü. Stalin’e gidip, “*Bunlardan korkuyoruz. Oruç tutuyor, namaz kılıyorlar!*” diye şikâyet ettiler. Acarlar devlete karşı geldi, askerleri öldürdüler. Bu işi Kürtlerle bize attılar. Generallere rüşvet olarak altın verip bizi sürdürdüler.

- Aileden kimse İkinci Dünya Savaşı’na gitmiş miydi?

- O savaşa bizden kimse gitmedi. Ama Ahıska kalılar gitti, çok ölen oldu.

- Gönnye’de nasıl geçinirdiniz? Neler ekerdiniz?

- Biz eskiden beri malcılık yapar onunla geçinirdik. 800 baş koyunumuz vardı, komünistler elimizden aldılar. 50 başını bize verdiler, geri kalanı devlete. Babamı da çoban yapıp maaşa bağladılar; o parayla geçiniyorduk. Sürgün olduğumuz sırada Gönnye’de çok büyük bir bağımız vardı. Devlete mandalina, limon, portakal verdik. Karşılığında bize 1,5 ton buğday verecekti. Para yerine koçan (makbuz) verdiler, onunla buğday vereceklerdi. Sürgüne giderken babam delilik edip o koçanı yırtıp attı. “*Bizi sürgün ediyorlar, öldürecekler, koçan ne işimize yarar...*” diye. Hâlbuki gittiğimiz yerde o parayı alabilirdik!

- Siz Gönnye’de hangi dille konuşurdunuz?

- Türkçe de konuşuyorduk, Hemşince ve Gürcüce de...

- Gönnye’de komşularınız kimlerdi?

- Komşularımız Müslüman Acarlardı.

- Kürtler nerede yaşıyorlardı?

- Kürtler, Kobulet, Kahaber ve Çoruh adasında yaşıyorlardı.

- Onları da sizinle beraber mi sürdürdüler?

- Evet, onları da İç Asya’ya sürdürdüler.

Kırgızistan’da, Kazakistan’da yaşıyorlar.

- Hemşinliler nerelerde yaşarlardı?

- Gönnye, Yeniköy, Çanal’da, dört köyde Hemşinliler yaşıyordu. Hepsi sürüldü. Arka tarafta Ahıska vilâyeti var. Ardanuç’un yerli milleti gibidir. Onların hepsini sürgün ettiler.

- Siz Batum’dan ne zaman sürüldünüz?

- 1944 yılının Aralık ayında sürüldük. Çok ölen oldu. Geri kalanlar Kırgızistan’a gittik. Orda 25 sene yaşadık. Oş vilâyetinde, Navkat kazası, Yanginavkat nahiyesinde yaşadık.

- Hemşinlileri hep bir yere mi verdiler, yoksa dağıttılar mı?

- Yanginavkat’ta 40 hane vardı, dağıldılar. Özbeklerle Türkler arasında kavga çıkınca, Türkler Rusya’ya çekildiler.

Safiye Karabrahimoğlu ve eşi Faik Bey.

- Sürgünün ilk zamanları nasıl geçti?
- İlk sene açlık çektik, sonra çalıştık. Yemeğimizi ekmeğimizi kendimiz yaptık.
- Kırgızistan'da kaç yıl kaldınız?
- 25 yıl.
- Okula ve askere gittiniz mi?
- Yangınavkat'ta okula başladım. Açlık ve fakirlik vardı. Liseyi, üniversiteyi bitirdim. Rus ordusunda üç buçuk sene askerlik yaptım.

- Türkiye'ye ne zaman ve nasıl geldiniz?

- 1969'da Kafkasya'ya, Çerkezistan'a geldik. Orada dört sene yaşadık. Türkiye'deki akrabalarımız devlet kanalıyla bizi istediler, yani davetiye gönderdiler. Ruslar bizi göndermek istemiyor fakat "Kendisi gelmek istemiyor!" diyorlardı. Davetiyeyi bana postacı getirdi, tercümesi yok. "Senin Türk'ün Rusçasını yazsın." diyordu. Noterlere de, "Tercüme etmeyiniz!" talimatı verilmişti. Moskova'daki en büyük notere gittim. Tercüman aradım, Türk tercüman buldum, o da yapamadı. Beni yakalamak istediler. Türk Elçiliğine gittim. Konsolos Emre Ertürer'le görüştüm, evrakı o tercüme ettirdi. Çıktım geldim. "Bakın benim Türk'üm yaptı." dedim. İşlemlerimi yaptılar. Yedi sene uğraştıktan sonra 1973 yılının Kasım ayında Türkiye'ye Hopa Kemalpaşa'daki akrabalarımızın yanına geldik. Şimdi de Ardanuç'un Yolüstü köyünde yaşıyoruz.

- Kaç kişi geldiniz? Nasıl yerleştiniz?
- 15 kişi geldik. Anam, babam, kardeşlerim ve onların eşleriyle çocukları. Çay fabrikasında çalıştık, ev yaptık, yerleştik; yedi sene uğraştık.
- Gönnye'de yaşamak ister miydiniz?
- Bizi Gönnye'ye bırakmıyorlar, yerlerimizi vermiyorlar. Oranın halkı da bizi istemiyor. Bizim yerlerimiz çok güzeldi, bağılıktı. Dağın tepesinde yaşayanlar gelip bizim yerlerimize yerleştiler, mandalina, portakal sahibi oldular.
- Yaylaya nereye çıkardınız?
- Her sene çıkardık. Posof'un karşısında yaylamız vardı, oraya çıkardık. Mallarımızı otlatırken Honalıları görürdük.

- Türküleriniz var mıydı? Hangi dilde söylediniz?

- Hemşince Türkü söylemeyiz, türkülerimiz Türkçedir. Tarihte Hemşin lisanı diye bir şey yoktur. Eskiden Ermeniler çok varmış, onların lisanını öğrenmişler. Lisanımızın yarısı Türkçe, yarısı Ermenicedir. Ermenicenin tersini konuşurlar. Ermeniler de bizi anlamıyorlar.

Süleyman amcanın yeğeni Safiye Hanımla konuşuyoruz.

Safiye Karaibrahimoğlu (49) Türkiye'ye son yıllarda gelmiş. O da şunları anlattı:

"Bizimkiler 18 gün süren sürgün yolculuğundan sonra Kazakistan ve Kırgızistan'a dağıtılmışlar. Bir kısmı yollarda ölmüş. Kış mevsiminde o soğukta çadırda kalmışlar. Sonra Kırgızlar sahip olmuş, ev vermişler. Kaynananın dört kızı hastalanmış, Kırgızistan'da ölmüş. Yolda annelerinden ayrı düşmüşler, kimse bakmamış, üşümüşler. Şimdi Kırgızistan'da 100 hane Hemşinli var. Üçkurgan, Karatüpe ve Navgurgan'da sürgün olan Hemşinliler, Rize'liler ve Oflular var. Şimdi Rusya'ya gittiler. Gönnye'den bin hane Hemşinli sürgün edilmiş. Sadece benim sülâlemden 500 kişi var sürgün; Kazakistan, Kırgızistan ve Rusya'da dağınık şekilde yaşıyorlar. Bir imkânları olsa Türkiye'ye gelmek istiyorlar.

Kırgızlar, Türkiye'ye gidin diye bize baskı yaptılar. Okulda kavga oldu, çocuklarımızı dövdüler. Müslüman ülke diye 1969'da Kafkasya'da Kabardin-Balkar'ın Nalçik şehrine göç ettik. Babam çobanlık yaptı. Toprak alıp ev yaptık. Ben orada okula gittim. Burada dört sene kaldık. Havasına alışamadık, geri Kazakistan'a, Çimkent'e gittik, burada 18 sene yaşadık. Evlendikten sonra Kafkas'ta Adigey Cumhuriyeti'ne geldim. Maykop'ta tahsilimi tamamlayıp öğretmen oldum. Burada 14 sene yaşadık. 1996 yılında Türkiye'ye Hopa-Kemalpaşa'da akrabalarımızın yanına geldik. Eşim makine mühendisi. Esas evimiz Hopa-Kemalpaşa'da. Burada (Ardanuç'ta) bir ev kiraladık; birkaç hayvanımız var, onunla geçiniyoruz."